

מקורות לעיון במס' יבמות: פרק אלמנה לכהן גדול

דף י

מ. זילברמן

כסלו תשע"ב

(ס"ט): **ארוסה שעברה**. בסוגיין נחלקו רב ושמואל בהבא על ארוסתו בבית חמיו אי הולד ממזר או הולד שתוקי. [לרש"י בסוגיין ממזר היינו ממזר ממש ושתוקי היינו ספק ממזר, אך ראה בריטב"א ושאר ראשונים שהעירו דמסוג' קידושין (עה): מבורר דממזר היינו ספק ממזר ואסור במזרת, ושתוקי היינו בדוקי, שבודקין את אמו ואם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת אף אם רוב פסולים אצלה.]

ונחלקו אביי ורבא בשיטת רב בלישנא קמא ובלישנא בתרא. ללישנא קמא לפי רבא הולד ממזר דוקא בדיימא מעלמא [פירש"י שחשודה מאחרים, ואילו התוס' (ע. ד"ה אבל) פירשו דהיינו שבא עליה בודאי] (אע"ג דדיימא גם מיניה) אבל בדיימא מיניה לחוד שדינן הולד בתר דידיה, ולאביי בדיימא מיניה אפ"ל לא דיימא מעלמא הולד ממזר. וללישנא בתרא בבא על ארוסתו בבית חמיו בין לאביי ובין לרבא אפ"ל בדיימא רק מיניה הולד ממזר, ורק נחלקו בארוסה שעברה, דלרבא בדיימא מעלמא ולא דיימא מיניה הולד ממזר ובדדימא מיניה (אף אם גם דיימא מעלמא) הולד מיניה, ולאביי בדדימא מעלמא אף דדיימא מיניה הולד ממזר.

פסק הרמב"ם (פ"ו איסורי ביאה ה"ז-ה"ח), "ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה הרי הולד בחזקת ממזר ואסור בבת ישראל ואסור במזרת ואם נבדקה אמו ואמרה מארוסי נתעברתי נאמנת והולד כשר ואם הכחישה הארוס ואמר מעולם לא באתי עליה הרי הולד ממזר שאפילו היה בחזקת בנו ואמר בני זה ממזר נאמן והאשה אינה בחזקת זונה אלא נאמנת לומר לארוס נבעלתי ואינה זונה ואם נשאת לכהן לא תצא וולדה ממנו כשר. היו העם מרננים אחריה והיא ארוסה עם ארוסה ועם אנשים אחרים אע"פ שבא עליה ארוסה בבית חמיו הרי זה ספק ממזר כשם שהפקירה עצמה לארוסה הפקירה לאחרים ואם נבדקה ואמרה עובר זה מארוסי הרי זה כשר כמו שביארנו". והסביר המ"מ בדעת הרמב"ם דקי"ל כשמואל דהולד שתוקי נבדקה אמו, אך בלא נבדקה אמו לא נחלקו רב ושמואל, ובלא נבדקה אמו פסק הרמב"ם כרבא בלישנא קמא דרק בדיימא מיניה ולא דיימא מעלמא הולד מיניה אבל בדדימא מיניה ומעלמא הולד ספק ממזר. וחילוק זה גם מבורר מדברי הרמב"ם בהל' תרומות (פ"ח ה"ד), "מי שנשאת לכהן שוטה או שאנס אותה או שפיתה אותה כהן וילדה אוכלת בשביל בנה, ואע"פ שהדבר ספק הואיל ובלא קידושין היא שמא מאחר נתעברה הרי הולד בחזקת זה שבא עליה. והוא שלא יצא עליה קול עם אחר אלא הכל מרננין אחריה בזה הכהן". [אך ראה בביאור הגר"א אה"ע סי' ד סק"ע שחולק על המ"מ בדעת הרמב"ם והציע איך לפרש דברי הרמב"ם כך שפוסק בלישנא בתרא.] השו"ע (אה"ע סי' ד סכ"ז – סכ"ח) הביא לשון הרמב"ם, והב"ש (ס"ק מח) פירש דבריו כדברי המ"מ. אך שוב הביא דהרא"ש (שו"ת כלל פב סי' א) והרשב"א (שו"ת סי' תרי) פסקו בלישנא בתרא דבדימא מיניה (והם פירשו דיימא מיניה כדברי התוס' דדוקא בידוע שבא עליה או בשמודה) אפ"ל בדיימא נמי מעלמא שדינן הולד בתר דידיה. [נדון הרשב"א ה"ל לענין חליצה ויבום בראובן שהיתה לו יהודית בביתו משמשת וקלקל עמה ולזמן נתעברה אצלו ולא יודע אם ממנו או מאחר והוציאה מביתו ולאחר זמן החזירה והיא מעוברת מאותו הזמן. ופסק, "אבל) אם ראינו שבא עליה ממש מחזיקין אותו ולד בשלו ואף על גב דדימא מעלמא".]

אך ראה פסק הרמב"ם בהל' יבום (פ"ג ה"ד) שכתב, "מי שזינה עם אשה בין פנויה בין אשת איש ונתעברה ואמר זה העובר ממני הוא ואפילו היא מודה לו אע"פ שהוא בנו לענין ירושה הרי זה ספק לענין יבום כשם שזינת עמו כך זינת עם אחר ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי והרי אין לו חזקה אלא לעולם ספק הוא ולהחמיר דנין בו וחולצת ולא

מתיבמת". וכן בהל' איסורי ביאה (פט"ו הי"ב). וכן הובא בשו"ע (אה"ע סי' ד סכ"ו). ותמה המ"מ שם בהל' יבום למה הרמב"ם לא חילק לענין פנויה בין אם דיימא מעלמא לבין אם דיימא רק מיניה וכסוגיין. [ולהבנת הענין יש להעיר דבנדון ארוסה שעברה אי תלינן ביה בדיימא מיניה זה קולא שלא להחשיב את הולד ממזר או ספק ממזר, אבל בפנויה שנתעברה אי תלינן ביה ולא אמרינן כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחרים יכול ליצור גם קולא, כגון שלא להצריך חליצה, וגם חומרא, עם ולד הנולד מזה דדימא מיניה הוא ממזר].

ראה בבית שמואל (שם סק"מ) שהביא דברי הב"ח (סי' קנו) דס"ל להרמב"ם דרק באיסור דאורי' חיישינן דכשר שזינתה עם זה כך זנתה עם אחר. ודחה הב"ש את דבריו. ובחלקת מחוקק (שם ס"ק כה) הציע בדעת הרמב"ם דהרמב"ם בהל' יבום רק איירי בדיימא מעלמא, אבל בדיימא רק מיניה תלינן ביה. וכן הביא בשו"ת יביע אומר (ח"ז אה"ע סי' כד אות ב) בשם הרדב"ז (ח"ג סי' תקכו). והוכיח כן מלשון הרמב"ם שכתב מי שזינה עם אשה, ולא שבא על אשה, דמשמע דבזונה מיירי דדימא מעלמא. והביא הגרע"י שליט"א שם הרבה אחרונים שנקטו ברמב"ם כדברי הרדב"ז, והציע דאף כוונת המ"מ כדבריו. וכן פסק הגרע"י לקולא שלא להצריך חליצה בנדון היכא דפנויה נשתדכה עם פנוי ונתעברה ולדברי שניהם הולד מיניה ושוב נישאו זה לזה ונולד בן ואחר זמן מת הבעל, ולא חשש דכשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר. וראה עוד בשו"ת יביע אומר (ח"י אה"ע סי' ו) שפסק (בצירוף כמה סניפים) להתיר לקהל בחור שנולד מנישואין אורחיים שניים של סבתה שלו שנישאה לראשונה בחו"ק ונתגרשה אורחית בלבד ושוב נישאה אורחית, דאף דלכאורה בנדון זה דיימא מיניה (מהבעל השני) ולא מעלמא, אמרינן דכשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר, "דמדאפקרה נפשה באיסור אשת איש להנשא אורחית לאיש זר ללא קבלת גט כגת אפקרה נפשה לגוי ובפרט ששם רוב התושבים גוים ותלינן ברובא דעלמא". כלומר דבנדון זה דינו כדימא מיניה ודימא מעלמא דלדעת הרמב"ם (כפי הבנת הרדב"ז) אמרינן כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר. ודברים דומים בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב שליט"א (ח"א סי' קמא).

עיקר תוס' פרק אלמנה לכהן גדול

- (סו:) כרשיני, לא יאכילנה
- (סז:) פוסל
- (סז:) אין חוששין, קנין כספו עד ואין להקשות
- (סח.) קניא ליה, רישא
- (סח:) עכו"ם קמא
- (סט.) והמפתה, לא פוסלין
- (סט:) בזנות, א"ל
- (ע.) אבל

עיקר תוס' ריש פרק הערל

- (ע:) אלמא, אי מה
- (עא:) מ"ט קמא ובתרא
- (עב.) משום, נזופין
- (עב:) אין